

IN MEMORIAM

*GAVRA BUDIŠIN, etnolog – viši kustos
(Subotica, 1958-2000)*

Retko se dešava da se četvoro Subotičana iste godine upiše na malu, ne previše cenjenu grupu na beogradskom Filozofskom fakultetu. A upravo tako se desilo početkom osamdesetih godina kada je Beograd bio najotvoreniji grad jugoistočne Evrope, a Gavra, Geza, Danijela i ja, mladi *preletači* sa drugih fakulteta, na grupu za etnologiju. Iako smo pripadali generaciji koja je odrastala na stripu i rokenrolu, a ne na narodnoj epici, lična traganja za smislom porekla i tradicije, protkana Kastanedinim donhuanovskim avanturizmom, dovela su nas na vrh zgrade na uvek beskompromisno urbanom Studentskom trgu.

Gavru sam upoznala preko njegovog nerazdvojnog prijatelja, Roberta Tilija. Za razliku od Tilijeve bujne pantagruelovske kreativnosti, Gavra je delovao nekako filozofski strožije i odmerenije. Nikad previše pričljiv, nenametljiv i senzibilan, s lakoćom je savladavao studije i posvećivao se nakon toga svemu što je moglo da uzbudi njegov širok i radoznao duh. Bio je neformalan u razmišljanju. Po umetničkoj vokaciji "alternativac". Nismo znali da piše. A pisao je, i to dobru prozu. U njegovim tekstovima, kroz duhovitu fantastiku, prepoznavali smo ljude koje znamo i rodni grad prema kojem smo bili duboko ambivalentni.

Povratak u Suboticu značio je za njega sreću: oženio se i dobio ćerku i sina. Povratak u Suboticu značio je za njega i mukotrpnu borbu za profesionalnost i osavremenjivanje struke zaglibljene u stalnom prepričavanju okamenjene prošlosti. Od nas četvoro, kao najmarljiviji i najsvesniji, prvi je dobio posao u struci. Zaposlio se 1986. godine u *Gradskom muzeju* u Subotici kao kustos pripravnik. Obavljao je sve muzejske poslove, iščitao tomове stručne literature i nastavio da piše. Nešto za struku, nešto za svoju dušu. Objavljivao je u brojnim stručnim i književnim časopisima – *Radu vojvodanskih muzeja*, *Ex Panoniji*, *Rukoveti* i *Luči*, *Glasniku etnološkog instituta* i drugim muzejskim

glasnicima. Oprobao se i u raznim oblastima etnologije i muzeologije – pisao je o tradicionalnom pečenju hleba u okolini Subotice, narodnim običajima, pčelarstvu i pčelarima. A onda je otkrio subotičke korene svog velikog uzora, Duška Radovića. Pesnik koji je svojim gorko-pronijeljivim, a uvek duhovitim istinama o našoj naravi, godinama preko radija budio Beograđane, odrastao je poput nas, u uvek siromašnom subotičkom predgrađu. Bio je savest kulturnog Beograda i omiljeni dečji pesnik. Gavra je čuo reči Duška Radovića *Maloj deci je dosadno. Protiv dečje dosade izmišljene su igračke* i počeo je da istražuje tradiciju pravljenja igračaka i da sakuplja igračke, kako one bogataške od porcelana i fine svile tako i jednostavne, salašarske od čutke i krpica

Sveopšte stradanje devedesetih godina dočekao je kao i svi moralno osetljivi ljudi – sa nevericom i tugom. Raspad Jugoslavije ostavio je gorak ukus iako joj kao kosmopolita nikada nije bio strasno privržen – podrazumevala se. Bio je Subotičanin. U njegovoj porodici slavila su se dva Božića, dva Uskrsa, govorila se dva jezika. Tražio je u etnologiji ključ koji otvara predrasudama ucrtane granice među ljudima. Nije mogao da shvati zašto i kako su *Tradicije* počele da škrguću zubima. Vidala sam ga tih godina retko, na ulici. Promicao je svojom visokom, monaški mršavom figurom kao da pokušava da izmakne tamnom vilajetu u koji su nam se neumitno pretvarali životi. Nije uspeo. Otišao je kao što su otišli mnogi iz beogradske *novotalasne* generacije, čija duševna tananost nije mogla da se pomiri sa opštim sunovratom i moralnom rugobnošću svakodnevnice. Ostavio je za sobom mnogo otvorenih pitanja: Kuda dalje Gavro? Čemu danas uči etnologija, kome danas služi tradicija? Šta u ovoj etno-istorijskoj staretnarnici sačuvati za one koji dolaze posle nas? Za početak samo reči za koje si i ti živeo: Za krst (život) časni i slobodu (duha) zlatnu.

Viktorija Šimon Vuletić

GAVRA BUDIŠIN, etnológus -főmuzeológus
(Szabadka, 1958 - 2000)

A ritka esetek egyike, amikor négy szabadkai egy évben ugyanarra nem túl elismert, kicsiny szakra iratkozik be a belgrádi Filozófiai Egyetemen. Ez történt meg a nyolcvanas évek elején, amikor Belgrád a legnyitottabb délkelet európai városnak számított: Gavro, Géza, Danijela és jómagam, más egyetemekről a néprajz szakra *átszállingózók*, akik a népköltészet helyett a képregényeken és a „Rock and Roll“-on nőttünk fel. Kastaneda „don huani – kalandvágásával” átitatott, az eredetek és hagyományok nyomába szegődő személyes kereséseink a megalkuvások nélkül örökké városias Egyetem téren álló épület csúcsára vezettek bennünket.

Gavrót elválaszthatatlan barátjának, Tilly Róbertnek köszönhetően ismertem meg. Tilly buja, pantagrueli kreativitásával ellentétben Gavro filozofikusan kimértnek és szigorúnak tűnt. Sohasem túl rámenős vagy beszédes

de érzékeny lelkiületű volt. Tanulmányait könnyedén fejezte be, majd a széleskörű érdeklődését felkeltő dolgok felé fordult. Gondolkodásában újszerű, művészeti elkötelezettségében alternatív volt. Nem tudtuk, hogy írogat, s ráadásul jó prózát. Írásaiban a szellemes fantasztikumon keresztül ismerős emberek és városunk sejlett föl, mely iránt mélyen ambivalensnek éreztük magunkat.

A Szabadkára való visszatérés számára szerencsésnek bizonyult, megnősült, leánya és fia született. Egyben a szakszerűségért folytatott nehéz küzdelmet is jelentette, hogy a megkövült múltat unos untalan átmesélő szakmát korszerűvé tegye. Négyünk közül, mint a legszorgalmasabb és leglelkiesmeretesebb, elsőként kapott a szakmájához illő munkát. A *Szabadkai Városi Múzeum* gyakornokaként helyezkedett el 1986-ban. A sokféle múzeumi feladat mellett szakirodalmak garmadát olvasta ki és írt tovább, dolgozva a szakmáért és a saját örömeire is. Munkáit irodalmi és szakfolyóiratok jelentették meg: *Rad vojvodanskih muzeja*, *Ex Panonija*, *Rukovet*, *Luča*, *Glasnik etnološkog instituta* és más múzeumi közlönyök. A múzeológia és néprajztudomány különféle ágazataiban kezdett tevékenykedni: tanulmányt írt a Szabadka környéki kenyérsütésről, népszokásokról, a méhészetről és a méhészekről. Felfedezte példaképének, Duško Radovićnak szabadkai gyökereit, aki hozzánk hasonlóan a szegényes külvárosok egyikében nőtt fel. A költőnek, aki évek hosszú során át a természetünkről szóló átható, keserű, igen szellemes meglátásaival ébresztette a belgrádiakat, akiknek lelkiismerete és kedvenc gyermekköltője volt. Duško Radović-tyot hallva, miszerint a gyermekek unatkoznak és ezért találták ki részükre a játékokat, elkezdte a játékkészítés hagyományait és történetét kutatni, valamint gyűjteni emlékeit. A polgári porcelánból és selyemből készült daraboktól kezdődően a tanyasi csutka- és rongybabáig.

A kilencvenes évek hanyatlása és borzalmi őt is, mint minden erkölcsileg érzékeny embert hitetlenséggel és szomorúsággal töltötték el. Jugoszlávia szétesését keserűséggel élte meg, noha kozmopolitizmusa miatt nem ragaszkodott hozzá szenvedélyesen. Szabadkai volt, családja két karácsonyt, két húsvétot ünnepelt és két nyelvet beszélt. Az emberek közti előítéletek eltörléséhez kereste az utat a néprajzon keresztül. Nem értette meg, hogy a hagyományok miért kezdtek el „*vicsorogni*” egymásra. Akkoriban ritkán, az utcán láttam csak magas, aszkétikus alakjával tovatűnni, mintha a mindannyiunk életét fenyegető *rémálmom* elől próbált volna kitérni. Nem sikerült neki. Eltávozott, mint ahogy azt oly sokan tették a belgrádi *új hullámos* nemzedék tagjai közül, akiknek érzékeny lelkiülete nem tudott megbékülni az általános összeomlással és a mindennapok erkölcsi rútságával. Megoldatlan kérdéseket hagyott maga mögött: Hova tovább Gavro? Mire tanít a néprajz ma és mire szolgál a hagyomány? Mit örizzünk meg ezen népi-történeti régiségtárból az utánunk érkezőknek? Kezdetnek csak e néhány szó, melyeket te is magadnak vallottál: A becsület keresztéért (az életért) és a (szellem) arany szabadságért.

(ford. Korhecz Papp Zsuzsanna)